

YUNUS EMRE DİVANI'NDA GİYİM KUŞAM

Eyüp AKMAN

Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü,
Kastamonu-TÜRKİYE
eakman@gazi.edu.tr

Türk aydınları tarafından Yunus Emre üzerine yapılan ilk ciddi çalışmaların tarihi geçen yüzyılın başına ancak çıkabilmektedir. Bu süreç içerisinde Yunus Emre üzerine pek çok inceleme yapılmıştır. Bu çalışmaların çoğunu, ya Yunus Emre'nin hoşgörüsü, felsefesi üzerine ya da onun sürekli olarak ilahi aşkı dile getiren şairliği üzerine yapılan incelemeler oluşturmaktadır.

Yunus Emre'yi tam anlamıyla okuyup anlayabilmek için onun yaşantısına da bakmak lazımdır. Çünkü Yunus Emre de diğer insanlar gibi yiyip içen, giyinip kuşanan, arzu ve korkuları olan biridir. "Yunus Emre belli bir düşüncenin ve sosyal çevrenin mensubudur. Halkbilimciler, dikkatlerini "meşhurlaştırılmış" birkaç beyte değil de şiirlerin tamamına ve anlatım ortamına yönelttikleri zaman "stilize" ve "idealize" edilenin dışında ama "gerçek" Yunus Emre ile karşılaşacaklardır." (Oğuz 2000:81)

Halk bilimi çalışmalarında son zamanlara kadar metin merkezli çalışmaların çoğunlukta olduğu bilinmektedir. Fakat metne yani dokuya has özellikleri incelemek tek başına yeterli olmamaktadır. Metni oluşturan ve geliştiren şartlar, sosyal çevre yani konteks de çok önemlidir (Ekici 1998:27). Yunus Emre'nin, şiirlerini söylediği sosyo-ekonomik çevre bilinmedikçe tam anlamıyla Yunus Emre ve onun şiirleri anlaşılabilir.

İşte bu zihniyetten hareketle, bu çalışmamızda, anlatım ortamına bağlı olarak şekillenen Yunus Emre Divanı'ndaki şiirlerde geçen giyim-kuşam unsurlarını tespit ettik ve bu unsurlara Yunus Emre'nin yüklediği manaları belirtmeye çalıştık.

Bizim konumuza yakın olan bir çalışmayı Ali Torun üç yıl önce yapmış ve çalışmasında Yunus Emre Divanı'ndaki halk kültürü unsurlarını tespit etmiştir (Torun 2005). Fakat Ali Torun orada geleneklere, oyun ve eğlenceye, yiyecek ve içecekler, inançlara değinmiş giyim kuşamdan bahsetmemiştir. Biz de bu çalışmamızla Yunus Emre araştırmalarına bir katkı sağlayacağımızı ümit ediyoruz.

Yunus Emre Divanı'ndan tespit ettiğimiz giyim kuşam örnekleri şunlardır:

ABÂ

Abâ, "derişlerin ve müritlerin giydikleri kalın ve kaba kumaştan yapılan uzun ve bol elbise. Kıymetsiz bir çuhadan yapılan yoksul ve züğürtlerin giydiği basit bir elbise olduğundan fakr alameti ve zühd nişânesi olmak üzere sülûf ve derişler bu elbiseyi giymeyi tercih etmişlerdir. Abâ derişliğin ve sülûflüğün simgesidir (Uludağ 1999:11).

Yunus Emre Divanı'nda bu kelime sık geçer. Aşağıdaki şu beyit seyr ü sülûk halinde olan bir müridin geçici hallerini ifade eder. Burada aba kelimesi zenginliğin zıttı olarak kullanılmıştır.

*Bir dem görür olmuş gedâ yalın tene gevmiş 'abâ
Bir dem gani himmet ile jağfür u hem hakan olur (98/7)*³

Yunus Emre aşağıdaki beyitte de dünyadaki eşitsizlikten bahseder. Tanrı'nın, kimine giyecek bir aba bile vermezken, kiminin atının altına atlas çul verdiğini söyler:

*Kimine bir 'abâ virmez kim giye
Kiminin atına atlas çul eyler (128/10)*

Yukarıda söylediğimiz gibi, bir tarikata, şeyhe intisap etmek aba dikenip giymekle belli olur. Yunus Emre bu durumu şöyle anlatır:

*Vram kul olam şeyh eşîğine
Abâ dikenem yitz bin pâreden (262/7)*

Asâ

Asâ, tarikat ehlinin yani derişlerin giydikleri abâ ile beraber ellerinde taşıdıkları değnektir. Klasik şiirde Hz. Musa ile beraber anılır. Hz. Musa Tur dağına çıkarken elinde bir asânın olduğu düşünülür. "Her zaman özellikle yolculuk sırasında asâ bulundurmamak sülûfîlikte bir gelenektir. Hz. Musa ve Hz. İbrahim'in asâları vardır." (Uludağ 1999:55).

¹ Bu konuda yapılan çalışmalardan Pervin Çapan'ın çalışması kayda değerdir. Pervin Çapan, Yahya Bey Divanı'nda giyim kuşam ve renk unsurlarını incelemiştir (Çapan 2000).

² Tasavvufî değişme, başkalaşma, renkten renge girme hallerine Telvin adı verilir. (Kabaklı 1992:27) Bu beyitte de böyle bir durum söz konusudur.

³ Burada inceleyeceğimiz beyitler Mustafa Tatçı'nın Yunus Emre Divanı'ndan alınmıştır (Tatçı 1998). Beyit sonlarında yazan ilk rakam sayfa numarasını, ikinci rakam beyit numarasını gösterir.

⁴ Bu beyit, Allah'ın istediği kuluna aba vermek suretiyle derişlik nasib eyletiğini, dolayısıyla kendine yakın duruma getirdiğini, bazılarında ise sadece zenginlik ve varlığı, yani herkese derişliğin kısmet olamayacağı şeklinde de yorumlayabiliriz.

Bundan başka edebiyatta, bir denge unsuru oluşu ve uzunluğu dolayısıyla anılır. Yılan olması dolayısıyla da sevgilinin saçına benzetilir. Sihir, yılan, saç, Musa, derviş ve hırka kelimeleri ile tenasüp yoluyla kullanılır (Pala 1995:37).

Yunus Emre Divanı'nda asâ sembolik olarak geçer. Ona göre asâ sâlikin muhtaç olduğu erenler nefesidir (Tatçı 1990:394).

*Asâ ile Mûsâ ile kaçdım çıkıdım Tûr Dağına
İbrahim ile Mekke'ye bünyâd bırığandıydım (179/7)*

*Sana erden 'asâ gerek bu yolda
Dayanırsan 'asâya dayanırsın (258/8)*

*Erenler nefesin 'asâ idin sen
Eger nefsüne uyarsan fenâsın (258/9)*

CÜBBE

Cübbe, "Üste giyilen bol ve uzun elbisedir. Daha çok ilmiye kıyafetidir." (Doğan 1994:198). Genellikle hırka ile beraber anılmaktadır. Medrese mensupları ve Yeniçeri solaklarının üstüne giydikleri elbiseye de cübbe adı verilir (Koçu 1967:57).

Yunus Emre aşağıdaki beyitinde cübbeyi vücut, ten olarak düşünmüştür. Eğer tenden, bedenden vazgeçilirse yani vücut cübbesi yırtılırsa işte o zaman aşk denizine dalınır. Çünkü "aşk gelince ne cübbe kalır, ne hırka! Bunlar makam işareti olmakla birlikte, aşk ile terkedilirler. Esasen gerçek makam, aşk makamıdır. Cübbe, aşk yolunun perdesidir (Tatçı 1990:394).

*Vücûdun cübbesin 'aşk ile çâk it
Dala gör ana kim 'ummân-ı 'aşkdur (125/12)*

*Cübbe vü hırka vü taht u tâc bular virürler 'aşka bâc
Dört yüz mürid ü elli hac terk eyledi 'Abdürrezzâk (151/5)*

DESTÂR

Destâr, tarikat ehlinin, şeyhlerin ve halifelerin sardıkları çeşitli renk ve şekillerdeki sarıktır (Uludağ 1999:144). Eski toplum hayatında işe, mesleğe, mevkie, memuriyete göre destârın sarılma şekilleri tespit edilmiş, külahın veya kavuğun üstünde bir destâr, sarık, onu taşıyan kimsenin ictimai mevkiinin bir alâmeti fârikası gibidir (Koçu 1967:87).

Yunus Emre aşağıdaki beyitinde de gerçek aşık olanın candan, bedenden vazgeçmesi gerektiğini, gerçek aşığın sarığa ihtiyacı olmadığını söyler.

*Âşıka 'izzet ü 'ar v'allâh bedi' bu haber
Aşıkısın cânsuz gel ne ser ü destâr gerek (155/6)*

DON

Don, "giysi, bacaklara geçirilen iç giysisi. Eski kaynaklarda giysi olarak geçer (Eren 1999:119). Genellikle elbise anlamında kullanılır. Elbise değiştirmeye veya başka kılığa girmeye don değiştirme adı verilir.

Şekil değiştirme veya başka dona girme pek çok menkıbede anlatılmaktadır. Bunlardan bazıları Hacı Bektaş-ı Veli, Hacı Sultan, Abdal Musa, Sultan Şucauddin menakıblarıdır (Ocak 1997:71).

Kaygusuz Abdal ile ilgili bir menkıbede Abdal Musa'nın geyik donuna girmesi söz konusudur. Menkıbeye göre, Teke ili Alâiyé Sancak Beyinin oğlu Gaybi Bey, av esnasında bir ahunun peşine düşer ve onu kovalar. Geyik bir müddet gittikten sonra Abdal Musa'nın çadırına girer. Gaybi Bey, o çadıra gelir ve müritlerden avını geri ister. Müritler, geyiği görmediklerini söyleyerek onu şeyhlerinin huzuruna çıkarırlar. Abdal Musa'nın huzuruna çıkan Gaybi Bey, geyiğe attığı oku şeyhe saplanmış bir vaziyette görünce şaşırır ve Abdal Musa'dan aff dileyerek ona intisap eder (Güzel 1981 :30-34).

Kaygusuz Abdal'ın "Kitab-ı Miglate" isimli eserinde de bir derviş, rüyasında, Hz. Süleyman'ın avda bir geyik peşinde gittiğini ve daha sonra o geyiğin kaçarken dağda duran dervişin gölgesinde kaybolduğunu ve geyiğin dervişin içine girdiğini görür (Güzel 1981:136).

Yunus Emre'nin aşağıdaki beyitinde dervişlerin sanatkar (pîşe) olduğu ve onların canavar donuna girebilecekleri anlatılmaktadır.

*Dervişlik bir pîşedir hırkacığı mişedir
Çok canavarlar yörür donunda dervişlerin (166/9)*

Yunus Emre divanında don, gerçek anlamında da kullanılmıştır:
*Bir dona kan bulaşacak yumayınca mîsmil olmaz
Gönül pası yunmayınca namâz edâ olmayısar (81//2)*

*Yârânların geleler seni ta'cilleyeler
Soyalar donlarını 'uryan olasin bir gün (256/4)*

*Âşıkam diyen cânların nişânı vardır onların
Eti teni arı olur hem palâs olur donları(356/5)*

Ayrıca Yunus Emre divanında tevhit donu, melamet donu, er donu, nur donu, aşk donu, yakasız don, adem donu, din donu ve hakikat donundan bahsedilmektedir.

Allah'ın birliğine inanan, bu uğurda aşk ile yaşayan, varlığından ve benliğinden vazgeçen kişi, tevhid donunu giymiş kişi, gerçek anlamda er kişidir. Yunus bu durumu şöyle ifade eder:

*Bu tevhîd donını geyen varlığını yoğa sayan
İş bu yola kâyum duran mutlak bilün ol er durur (105/9)*

Yunus Emre harabat ülkesi dediği bu dünyanın melamet donu giydiğini, burada kan dökülüp bülbüllerin bile başının yittiğini söyler. Melamet donu giymek, kınayanların kınanmasından çekinmeden doğru yolda yürümek demektir.

*Bu harâbât iklimi anın melâmetdür donı
Dökülür kanlar saçılır sad-hezerân başı yiter (109/2)*

*Gerçek sana âşıkısam 'arlanmaklık nemdür benüm
Şükrâne cânımı virem ger melâmet donun geyem(212/5)*

Yunus Emre er donu giydiği halde doğru yola girmeyen insanların o donu çıkarmaları gerektiğini, aksi takdirde o dondan ona zarar, noksanlık geleceğini söyler:

*Er donını giyübeni doğru yola gelmezise
Çıkarsun ol donı yohsa noksân irer dondan ana (72/5)*

*Uçmaktadı Hürileri geymiş anlar nur donları
Ne bahtılı mü'minleri bize nasib eyle Çalab (75/7)*

Yunus Emre gerçek aşık olan kişinin sürekli ah-vah ettiğini, bu durumun onların üzerlerinden çıkarmadığı "aşk donu" olduğunu söyleyerek kederi, aşk donuna benzetmiştir.

*Fikr yumuş oğlanıdur endişe kaygu kânıdur
Bu âh u vâh 'aşk donıdur taht'oturan han neyimiş(143/2)*

*İkilikden usandım 'aşk donunu donandım
Derdi hânna kandım dermânım yağma olsun(252/4)*

Kefen, Yunus'un şiirlerinde sık geçmekte, don, yakasız don veya dünya donu olarak değerlendirilmektedir.

*Hiç bilmezem ben niç'idem kangı yana sefer idem
Yakasuz don geyem gidem başsız ata binişecek(149/3)*

*Beş karış bez durur donum ilan-çıyan yiye tenüm
Yıl geçe obrula sinüm umdılıp kalam bir gün (233/4)
Şol bir beş-on 'arşun bizi kefen ideler eğnüme
Dikem şol dünya donların geyem hey dost diyü diyü(266/4)*

*İy dirîgâ n'idelüm bizde 'amel olmazsa
Hışm idüp yapışalar bu kefen donumuza(281/4)*

Don, Yunus'un şiirlerinde ten, beden anlamında da kullanılmıştır. Yunus aşk ateşinden dolayı içinin yandığını, dış tarafının yani bedeninin yanmasının önemi olmadığını söyler:

⁵ Yunus'a göre er, Hakk'ı bilen kişidir. Bu er, Musa Peygamberin yoldaşlık etmek istediği Hızır'dan farklı bir şahıs değildir(Tatçı 1994:406).

*Aşkun odı düşdi bana ben yanaram ne gam sana
Yanup içüm kül olmuşam gözetme taşra domumı(351/2)*

*Beni sorman bana bende değülem
Süretim boş gezer dondan içeriü(265/3)*

*Dünyâ mâlın dutmamış hiç emânet artmamış
Derzi biçip dikmemiş donını Muhammed'in(163/4)*

*Çün gökten yire yağdum yirden göğe çok ağdum
Adem donın donandum devrânım süre geldüm(186/7)*

*Sen seni hoş tutgul arı istigfâr eyle yârı
Îmân belüne bağlanup dîn donın donanmaz mısın (249/2)*

*Hakikat 'aşkdur 'tyân görsün ol sebih beyân
Hakikat donın geyen ağır hil'ât içinde (269/9)*

ETEK

Etek de Yunus Emre'nin şiirlerinde hem mecaz hem de gerçek anlamlarında kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitte etek, örtün, örtü anlamındadır:

*Göziyle gördüğünü örte eteğiyle
Bu yol key ince yoldur yüreği döyen gelsün(230/3)*

Yunus'un şiirlerinde aşk, aşğın tutması gereken bir etek olarak düşülmüştür. Bu dünyada zeval olmamak, sonsuz dirlik içinde yaşamak için aşk eteği tutulmalıdır:

*Aşk eteğin tutmak gerek 'âkibet zevâl olmaya
Aşkdan bir elif okuyan kimseden su'âl olmaya(68/1)*

*Bâkî dirlik seven kişi gerek tuta 'aşk eteğin
Aşkdan artuk her nesnenün değışirilür zevâli var (86/5)*

Yolda kalmamak için erenlerin eteği tutulmalıdır.

*Erenlere gidelüm eteklerin tutalum
Bugün eyle idelüm yolda kalmamağičün (240/3)*

İnsanoğlu bu dünyada geçicidir. Aşık bu dünyayı neylesin, o sadece aşk eteğinden tutsa bu ona yeter:

*Aşık bu dünyâyı n'ider 'akıbet birgün terk ider
Aşk eteğin tutmuş gider her kim gelürse saladur (104/4)*

*N'idelüm bu dünyâyı n'eyleyüp n'itmek gerek
Dâimâ 'aşk eteğin komayup tutmak gerek (160/1)*

GÖMLEK

Güntümüzde gömlek olarak telaffuz edilen bu kelime Eski Anadolu Türkçesi, Orta Türkçe metinlerinde, dolayısıyla Yunus'un şiirlerinde "gönlek" olarak geçmektedir. Hasan Eren bu kelimenin etimolojisini sözlüğünde, Türkçe könlül (gönül)'den, könlül+ (e)k olarak geldiğini yazar (Eren 1999:161).

Biz de eski telaffuzuyla "gönlek" kelimesinin "gön" kökütyle alakalı olduğunu tahmin ediyoruz (gön+lek). Bilindiği gibi gön, deri anlamına gelmektedir.

Yunus Emre'nin şiirlerinde gömleğin hangi amaç ve manada kullanıldığına geçmeden önce bu konuda yapılmış bir çalışmadan bahsetmek istiyorum. Bayram Ali Kaya "Klasik Türk Şiirinde Gömlek" adı altında uzunca bir makale yazmıştır. Bu makalesinde Kaya, gömleğin tanımından başlayarak yapılması, renkleri, çeşitleri ve gömlek üzerinde şairlerin

oluşturduğu mazmunlara varıncaya kadar pek çok özellik üzerinde durmuştur(Kaya 2006). Yunus Emre'de gömlek iki anlamda kullanılmıştır. Biri gerçek anlamında diğeri mecaz anlamında. Divân'da gerçek anlamda gömlek şu beyitlerde geçer:

*Ne bir acımı doyurdum ne bir gönülek giyirdüm
Nê bir gönüle girdüm yâ bana niçe itsün dimiş(145/8)*

Bu beyitte Yunus, bu dünyada hiçbir iyilik yapmadığını, ne açları doyurduğunu ne çıplakları giydirebildiğini ne de bir gönüle girebildiğini anlatmaktadır. Görüldüğü gibi burada gömlek, gerçek anlamda kullanılmıştır.

*Sabr ile kanâ'atı virübidüm bunlara
Kırkını bir gönleğe kanâ'at kılan benem(193/2)*

Bu beyitte de Yunus Emre aşıklara sabır ve kanaat verildiğini hatta bir gömleğe kırk kişinin kanaat ettiğini söyleyerek gömleği burada da gerçek anlamında kullanmıştır. Mutasavvıflara göre gömlek dışa giyildiği için "dış"ı yani cismi, bedeni temsil etmektedir.

Ten veya beden, ruhu örtmektedir. Dıştan vazgeçmedikçe içe girilemez. Yunus, gömlek-ten ilişkisini şöyle açıklar:

*Aşk ile isteridük yine bulduk ol cânı
Gönlek idinmiş geyer sûret ile bu teni (341/1)⁶*

Mutasavvıflar "suret" in yani "dış"ın önemi olmadığını "iç"e inmek için "dış"ın ortadan kaldırılması gerektiğini söylerler. Yunus Emre de şu beyitinde bu gerçeği dile getirir ve aşıkların beden gömleğinden vazgeçmedikleri ve onu eskitmedikleri taktirde "iç"e yani gerçek öze ulaşmalarının imkansız olduğunu söylemektedir. "Âşık (insan-ı kâmil)'a göre sûret, gömlek gibidir.Âşık, istediği gömleği giyer-çıkartır; istediği surete girebilir.Yüz bin gömlek eskitebilir(Tatçı 1990:291).

*Aşıklara iş bu sûret meselâ bir gönlek gibi
Yüz bin gönlek eskidürse âşıkların muhâli var (86/6)*

Gömlek tasavvuf şiiirlerinde bazen kefene benzetilir. Yunus da aşağıdaki beyitlerde gömleği "yensiz gömlek, yakasız gömlek" diyerek kefene benzetmiştir.

*Eyler idi satu-bâzâr bir pül için girü bozar
Olmış bu dünyadan bizâr yensiz gönlek geydi gider(122/5)*

*Tenüm ortaya açıla yakasız gönlek biçile
Bizi bir arı vechile yuyanlara selâm olsun (226/3)*

*Şunlar ki çokdur mâlları gör niçe oldu halleri
Sonuç bir gönlek geymiş anun da yokdur yenleri (322/2)*

Yunus Emre bir de "melamet gömleği"nden bahs eder. Bayram Ali Kaya'nın sözünü ettiğimiz makalesinde 12 çeşit gömlekten söz edilmektedir. Fakat o incelemede "melamet gömleği" tabirine rastlayamadık. Melamet, "kınama, ayıplama, köttüleme, karalama" demektir. "Kınayanların kınamasından çekinmeden doğru yolda yürümektir.(...)Özellikle aşıklar, aşkları uğrunda her türlü kınanmayı, hatta aşağılanmayı göze alırlar (Uludağ 1999:356).

Yunus Emre de etrafındaki aşıklara öncülük etmiş, onlara "melametten" yani kınanmaktan korkmamalarını söylemiştir:

*Kanâ'at hırkası içre selâmet başını çekdüm
Melâmet gönleğin biçdüm 'ârif olup geyen gelsün (225/2)*

HIRKA VE TAC

Klasik ve tasavvufi şiiirlerde hırka, tac ile beraber anılmaktadır. Hırka, "dervişlerin giydiği yakasız ve kollu cübbedir.Kalın kumaştan yapılır.Şeyh tarafından müride dua ile giydirilen hırka, o şeyhe bir bağlılık ifadesi taşır.Dervişlerin hırka giydikten sonra dünya nimetlerinden el çekmeleri dolayısıyla bu hırkalara "hırka-i tecrit" denilir(Pala 1995:183).

Hırka giymek mürid adayını şeyhin kabul ettiğinin, şeyhin onu kabul etmesi Hakk'ın da kendisini kabul ettiğinin simgesidir(Uludağ 1999:237).

⁶ Mehmet Kaplan bu beyitin açıklamasını şöyle yapmıştır: "Yunus, insanın kendi kendine ait olmayışı fikrinden İnsan-Tanrı Birliği fikrine gider. İnsan kendi kendisini yaratmadığına göre, görünen başka bir varlık vardır ki, o da Tanrı'dır.İnsan bu merhaleye ulaşınca, Ben veya benlik fikri abes görünür.Zira, Ben denilen varlık hakikatte odur. Tanrı, kainatta insan suretine girerek dolaşır ve hayata şekil verir(Kaplan 1992 :161).

Hırka derviş libâsı olduğu için , dervişliğin sırrı ve hikmeti de kanaat ile fakirane yaşamak olduğundan hırka giymek, mecazi anlamda tevâzuu, kanaati ifade etmiştir(Koçu 1967:130).

Hırka dışa giyildiği için içi, ruhu örten bir perdedir. Bu durumu Yunus şöyle ifade eder:

*Hırkam suçuma perde endişem fâsîd yirde
Gönlüm ayruk bâzârda dilümde sözüm esrâr (91/6)*

Yunus Emre, bu dünyanın şerrinden korunmak için, dervişlere hırkaya girmelerini yani bir şeyhe intisap etmelerini söyler:

*Dilerisen bu dünyanın şerrinden olasin emîn
Terk eyle bu kibr ü kîni hırkaya gir dervîş (346/4)*

Derviş kıyafetlerinden olan tacın da rolü tasavvufi anlamda hırkanın üstlendiği rolle aynıdır.Yunus'a göre dervişlik, sadece hırka ve tac giymekle olmaz.

*Dervîşlik didükleri hırka ile tâc değül
Gönlün dervîş eyleyen hırkaya muhtâc değül (175/1)*

“Hırka, sufînin makam ehli olduğunun göstergesidir.Onu giyen kişi, hakkını da vermek zorundadır. Yol ehliyim deyip hata yapan kişiler, hırkaya laf getirirler. Gerçek hırka sahipleri , insan-ı kamil yolundan giderler, hırkalarına laf getirmezler(Tatçı 1990:392).Bu durumu Yunus şöyle anlatır:

*Hırkanun ne suçı var sen yolına varmazsan
Vargil yolınca yürî er yolu kalmaç değül*

Derviş kıyafetleri içinde olan kişi, halkın nazarında günah işlemez kişilerdir.Durumun böyle olmadığını Yunus şöyle açıklar:

*Görenler elüm öper tâc u hırkaya bakar
Şöyle sanurlar beni zerrece günah itmez (142/6)*

*Hırkam tâcum gözlerem fâsîd işler işlerem
Her yanundan gizlerem bin bir fâsîd iş benüm (223/5)*

Yunus Emre, dış unsur olarak görülen hırka, takye ve feracenin bir anlamı olmadığını, kişinin kalbinde din, diyanet bulunmayınca bu unsurların bir işe yaramayacağını söyler:

*Hırka vü takye yol virmez ferecile 'âlim olmaz
Din diyânet olmayıcak neylersün bunca varakı (321/4)*

Yunus Emre Divanı'nda hırkanın geçtiği diğer beyitler şunlardır:

*Yüce yüce 'arş düzer kendözün anda bezer
Gör nice cêvlân ider hırka palâs içinde (276/9)*

*Ben kaçan dervîş olam ya Hakk'a kulam diyem
Yüz bin benüm gibiyi 'aşk hırka-pûş eyledi (319/7)*

*Yir-gök hırka hakı himmetleri olsun bâkî
Çün padişâh oldı sâkî esridiser dervîşleri (328/7)*

HİL'AT

“Hil'at ve kaftan saray ve siyasi otorite tarafından giydirilen elbiselerden olup makam ve şöhreti temsil eder. Aynı zamanda bir teveccüh ve taktirin ifadesidir.”(Kaya 2006:151)Tasavvufi anlamda ise hil'at “Giydirenin giyene olan ilgi ve İtibarının bir simgesidir.İlahi lutuflar, Hakk'ın sâlike olan ihsanı”dır(Uludağ 1999 :243).

Yunus Emre divanında bu kelime hem gerçek hem mecaz anlamda kullanılmıştır.Aşağıdaki şu beyitte nurdan dikilmiş bir hil'attan bahsedilmektedir.

*Gitti Cibril Hazreti getürdi Burak atı
Nürdanı hil'âti gözi gevher yüzi ak (154/4)*

*Kahr erenler atıdır gayret dahı hil'âtdür
Erenler yayı katıdır okları geçer kayadan (249/2)*

Tasavvufta hil'at "makam ve rütbe de işarettir. Âşık indinde en güzel makam "aşk"tır. Bu yönüyle aşk, ulu bir hil'at'a benzetilmiştir (Tatçı 1990:272) ve bu hil'at her kime giydirilmiş ise o kişi Tanrı sevgisiyle dolar, cennet bağlarının bile o kişinin nazarında zerrece hükmü kalmaz.

*Ma'sûklığın hil'âtini her kime giydürdin ise
Gelmez gözine zerrece Firdevs-i a'lâ bâğları (320/6)*

Yunus Emre şu beyitinde de din ve imanı büyük bir lutuf ifadesi olarak hil'ata benzetmiştir:
Biz müsülmân Muhammed ümmetine

Hil'ât virdün bize dîn ü imânı (331/4)

HULLE

Hulle, belden aşağı ve belden yukarı olmak üzere iki parçadan oluşan astarlı elbiseye denir. Tasavvufta hulle, tarikata giriş esnesında örtülen manevi giyecek anlamında kullanılmıştır (Pala 1995:190). Hulle, Cennette müminlerin giyeceği elbisedir. Dünyada yokluğa erenlerin manevi hil'ati (makamı) hulle olacaktır (Tatçı 1990:138).

Yunus Emre'de hulle şu dizelerde geçer:

*Halil'ün hullesi Ya'kûb'un âhı
Yûsuf'un bend ile zindânı sensin (260/3)*

*Bi-mekânâm bu cihanda menzilüm durağım anda
Sultânâm tâc ile tahtum Hulle vü Burağ'um anda (280/1)*

*Kudret haznesi açıldı
Âleme rahmet saçıldı
Hulle donları biçildi
Söyle bülbülcüğüm söyle (304/7)*

KABÂ

Klasik Türk şiirinde sık kullanılan bir terimdir. "Üstlük libas, uzun entari, çubbe ve kaftan" anlamlarındadır. Önceleri savaşta zırh üzerine giyilen pamuklu elbise anlamında kullanılmakta iken sonraları astarsız uzun kumaş entariye denilmiş, hatta zamanla ipekli kumaştan yapılan elbise anlamında da kullanılmıştır (Kaya 2006:177). Meydanî denilen al beyaz çizgili bir ipekli dokumadan yapılan yan etekleri çift yırtmaçlı, göğüs kısmı açık ve yakası topuğa kadar kesik ve bütün yakası sırma ve ipek gaytanla işlenmiş bir entaridir (Onay 1996:288)

Yunus Emre'de şöyle geçer:
*N'olaydı ben anı göreydüm bu gözle
Ne döysün bu gözler döyemez kabâlar (106/6)*

KİSVET

Kisvet, elbise, kılık, kıyafet anlamındadır. Yunus'ta şu şekilde ifade edilmiştir:

*Rızk-ı 'ömri tamâm eyledi henüz
Şeş cihet olmadan tutduğı kisvet (77/4)*

KUŞAK (ZÜNNAR)

Yunus Emre divanında geçen derviş kıyafetleri arasında kuşak da vardır. Burada kuşak, dervişlik alameti olarak bele bağlanmsıyla gerçek anlamda ve "aşk kuşağı" şeklinde mecaz anlamda kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitte derviş olan kişilerin bel bağlaması gerektiği ifade edilmektedir:

*Derviş olan bil bağlaya dolaplayın çok ağlaya
Her kanda dolap varısa anda bâğ u bostân olur (129/2)*

Aşağıdaki dörtlükte de Yunus, gerçek müridlerin "bel bağlama"sı gerektiğini söyler:

Kim ki gerçek mürid ola

⁷Burada "bel bağlamak" deyimini tevriyeli kullanılmış olabilir. Çünkü derviş olan kişiler şeyhlerine bel bağlamak durumundadırlar.

*Bel bağlayup gelsin yola
Şol yürekte bir dert ola
Dostun cemâlin arzular (130/3)*

Yunus aşağıdaki beyitinde aşk kuşağı kuşanarak nefsi terbiye etmekten(mücahede)bahsetmekte ve bu kuşağın kuşanılmasıyla dostun yoluna varılacağını belirtmektedir:

*Aşk kuşağın kuşangül dostun yolını vargil
Mücâhede çekersen müşâhede idesin(233/3)*

Yunus Emre Divanı'nda kuşak karşılığı olarak Zünnar da geçmektedir.Zünnar, Hristiyanların, dini bir simge olarak kullandıkları bir kuşaktır.Tasavvufi anlamda sevgiliye hizmet ve itaat etmeye azm ve kasdetmek, hizmet kuşağını kuşanmak; dünyaya gönül vermek; benlik, bencilik manalarına gelir(Uludağ 1999:597).Bu kuşak on iki düğümlü olup Hristiyan ve Mecusi rahipleri tarafından kuşanılır(Onay 1996:511).

Yunus Emre'de zünnar, küfür, kesret, mâsiva veya mana yoluna engel olan hal ve tavırlar anlamında "mecazi" olarak ele alınır.Belden zünnarı kesmeden hakiki imana ulaşmak(masivadan alakaları kesmeden Allah'a ulaşmak)mümkün değildir(Tatçı 1990:216).

Zünnar yani kuşak, dışı, bedeni temsil etmektedir.Dıştan vazgeçmedikçe öze, yani içe ulaşmak mümkün değildir. Yunus Emre bu durumu şöyle ifade eder:

*Sen cânundan geçmedin cânân arzû kılırsın
Bilden zünnâr kesmedin îmân arzû kılırsın(242/1)*

*Yunus'a küfr elinden şikâyete geldiler
İy sultânım gerçek er kes gider zünnârını(343/9)*

NA'LİN

Nalın, tahtadan yontularak yapılan, terlik şeklinde bir çeşit ayakkabı türüdür.Yunus'un aşağıdaki şiirlerinde nalın, Hz. Muhammed'in mi'raç mucizesi anlatılırken geçer. Melekler, peygamberi Burak adındaki attan indirince na'lini döndürürler. Na'lin döndürmek kesretin tam terki ile Vahdet makamına geçiş olarak izah edilebilir(Tatçı: 1994:420).

*Ferîsteler geldiler Burak'dan indürdiler
Na'lini döndürdüler ol dem yürüdi yayak (154/11)*

*Üveys yirinden durdı 'arşda na'lin döndürdi
Muhammed anı gördi visâle döndi firâk (154/12)*

PALAS

Palas, dervişlerin sırtlarına giydikleri yün (keçe-çul) elbisedir. Dervişliğin, tevazuun bir timsali olmaktadır(Tatçı 1990:393). Yunus'un şiirlerinde palas şöyle geçer:

*Kimdür bunda palâs giyen oldur anda hulle giyen
Dilde ağızda söylenen ol kimseye gülmeyendür (130/2)*

*Aşk erine dünyada çi harir ü çi palâs
Zirâ kim gönli anun tutmadı kibr ile pas(143/1)*

*Görmez misin Edhem'i tahtım terk eyledi
Hak katında hâs oldu bir eski palâs ile(299/17)*

*Kamusın bir gör kemterin er gör
Alçak görmegil palâs giyeni(311/3)*

*Kodî atlası geydi palâsı
İbrahim Edhem sirdan duyandı (311/8)*

PALHENG

"Dervişlerin bellerine kuşandıkları kuşağa bağlanan bir taştır.Bu taş, nefsi arzuyu, şehveti temsil eder.Palhengin

kuşak ile bağlanması, nefsin dervişlik kuşağı ile bağlanması demektir(Tatçı 199:394).Bu kelime ayrıca tasavvufta Allah'a bağlanmaya sebep olan şey demektir. Bektaşilerin örme kuşaklarına da pâleheng denir(Pala 1995: 323).

Yunus var imdi tevbe kıl cân sendeyiken it 'amel
Aşıkisan kuşanı gör dervişlerin palhengini(309/7)

SONUÇ

Yunus Emre belli bir sosyal çevrenin mensubudur. Hayatının büyük bir kısmı tekkelerde bir pire hizmetle geçmiştir. Yunus Emre'nin dünya görüşünü, insan ve insanlık anlayışını, mensup olduğu İslam dini belirlediği(Güzel 2006: 334) gibi, yaşantısını da içinde bulunduğu çevrenin yaşam tarzı belirlemiş, hal ve hareketleri, kılık kıyafetleri o yaşantının kabullerine göre olmuştur.

İncelediğimiz şiirlerinde gördüğümüz kıyafetler, derviş kıyafetleridir. Bu da bize gösteriyor ki Yunus Emre söylediğiyle, inandığıyla amel eden bir insandır. O, hep "iç" ile ilgilenmiş "dış"a önem vermemiştir. Giydiği kıyafetler de fakirliği, yokluğu temsil eden hırka ve onun türevlerinden başka bir şey değildir.

KAYNAKLAR

- ÇAPAN P. "Yahya Bey Divanı'nda Estetik ve Kültürel Bir Değer Olarak Giyim Kuşam ve Renk Unsurları" Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, S.3, İstanbul 2000
- DOĞAN M. Büyük Türkçe Sözlük, İstanbul 1994
- EKİCİ M. "Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi" Milli Folklor, S. 39, Güz 1998
- EREN H. Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü, Ankara 1999
- GÜZEL A. Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, Ankara 2006
- GÜZEL A. Kaygusuz Abdal, Ankara 1981
- KABAKLI A. "İnsanın Halleri I", Şiir İncelemeleri, İstanbul 1992
- KAPLAN M. "Yunus Emre'ye Göre Zaman-Hayat ve Varoluşun Manası" Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 1, İstanbul 1992
- KAYABAĞCI A. "Klasik Türk Şiirinde Gömlek" Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi 15, İstanbul 2006
- KOÇURE E. Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü, Ankara 1967
- OCAK A. Y. Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıbnameler, Ankara 1997
- OĞUZ Ö. "Bir Sosyal Çevrenin Mensubu Olarak Yunus Emre", Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları, Ank. 2000
- ONAY A. T. Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, İstanbul 1996
- PALA İ. Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, İstanbul 1995
- TATÇI M. Yunus Emre Divanı-İnceleme Ankara 1990
- TATÇI M. "Yunus Emre'nin Hazret-i Peygamber Sevgisi" Yunus Emre (Makalelerden Seçmeler, Hüseyin Özbay ile), İstanbul 1994
- TATÇI M. "Yunus Emre'de Bilgi", Yunus Emre (Makalelerden Seçmeler, Hüseyin Özbay ile), İstanbul 1994
- TATÇI M. Yunus Emre Divanı, Ankara 1998
- TORUNA. "Yunus Emre ve Halk Kültürü" Milli Folklor, 2005, Yıl 17, S.68
- ULUDAĞ S. Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, İstanbul 1999

